

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ОЦІНКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТА ІННОВАЦІЙНОГО РЕСУРСУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ РОБІТ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

У статті визначено дефініції “інформаційний та інноваційний ресурс” дослідницької роботи, описано його складові, приведено структуру факторної моделі складових інформаційного та інноваційного ресурсу, побудованої на основі експертних оцінок провідних вчених у галузі охорони здоров'я дітей та підлітків.

Ключові слова: дослідницькі роботи, діти, підлітки, інформаційні та інноваційні ресурси.

Науковий результат у спеціальній літературі трактується як нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо [1]. Гіпотетично усі результати дослідницьких розробок можуть реалізуватися у практичній діяльності за допомогою комунікаційних каналів передачі у вигляді: публікацій у наукових медичних виданнях та засобах масової інформації, доповідей на форумах різного рівня, навчального матеріалу для педагогічного процесу, трансферу у всесвітню мережу (Інтернет), обговорення з колегами.

Наукові результати дослідницьких робіт потрібно відобразити у різних формах наукових документів [2], передусім у звітно-облікових (звітах НДР, дисертаціях, публікаціях (монографіях, посібниках, довідниках, статтях, тезах доповідей, електронних публікаціях), об'єктах патентного та авторського права (винаходах, корисних моделях, свідоцтвах про реєстрацію авторських прав), нормативно-правових документах (наказах, інструкціях, вказівках, стандартах лікування), методичних документах (методичних рекомендаціях, інформаційних листах), нововведеннях. Таким чином, під час виконання досліджень створюється науковий продукт, призначений як для дифузії знань у науковому середовищі, так і для використання у практичній діяльності. Одержані в процесі дослідницьких робіт теоретичні і практичні результати умовно можна поділити на інформаційні та інноваційні ресурси (рис. 1).

Інформаційні ресурси наукового дослідження — це обліково-звітні документи (звіт НДР, автореферат дисертації), книжкові видання (монографії, довідники, посібники), статті, тези доповідей, науково-популярні видання, доповіді на форумах різного рівня (на паперових носіях та в електронному вигляді).

Інноваційні ресурси наукового дослідження — це патенти на винаходи або корисні моделі, авторські свідоцтва, заявки на патенти та авторські свідоцтва, медичні технології, нововведення, методичні документи, інструктивно-директивні документи, розроблені на основі досліджень та досвіду.

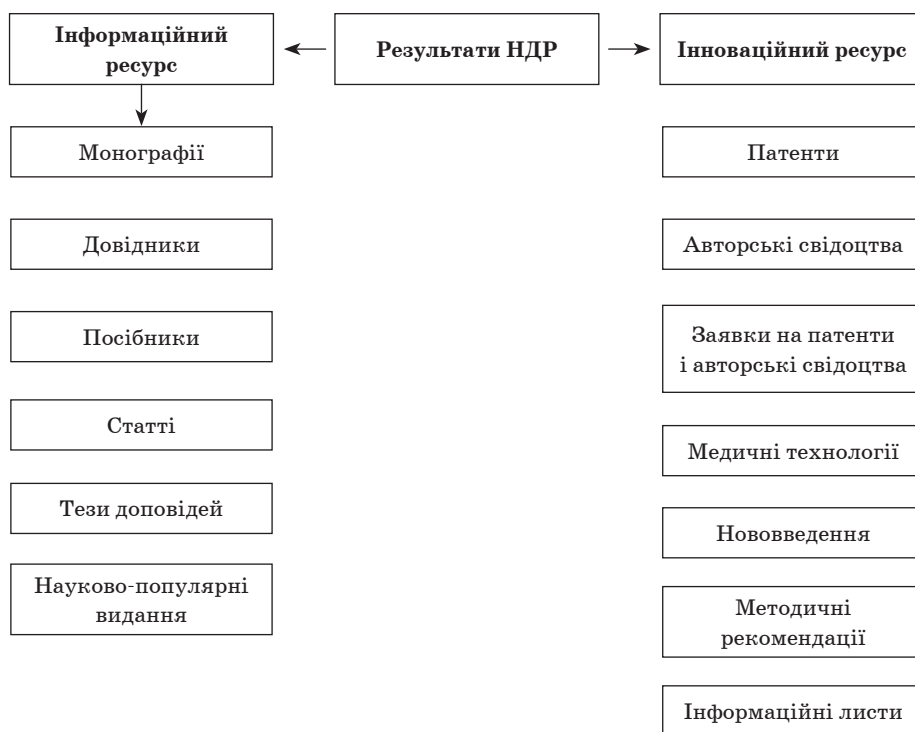

Рис. 1. Інформаційний та інноваційний ресурси науково-дослідних робіт

Перелічені наукові документи (первинні та вторинні, ті, що публікуються і не публікуються) створюють формальні канали наукової комунікації та в сукупності — наукову літературу [2], формують документальні інформаційні потоки. Використовують різні форми наукових документів: на паперових, електронних носіях; на фото- та репродуктивних матеріалах (слайди); як графічну та фактографічну інформацію (атласи, карти); на технічних звукових записах тощо [3]. Ці документи становлять систему наукових комунікацій. Її інноваційними складовими у сфері охорони здоров'я дітей шкільного віку та підлітків є: Реєстр галузевих нововведень МОЗ України; Інформаційний бюлетень НАМН України; Реєстр наукових медичних форумів; методичні рекомендації; інформаційні листи; описи винаходів та корисних моделей; Державний реєстр завершених несекретних технологій.

Вазначені джерела наукових медичних документів забезпечують споживача інформацією прикладного змісту, описом науково-обґрунтованих технологій для застосування їх у практичній діяльності і мають на меті якнайшвидше донести нові наукові розробки до спеціаліста. Крім того, значний масив наукової медичної інформації стосовно актуальних питань охорони здоров'я дітей та підлітків зосереджено у наукових звітах дослідних установ НАМН та МОЗ України, звітах відповідних кафедр ВНЗ, дисертаціях, періодичних і книжкових виданнях. Вони містять інформацію наукового характеру, необхідну фахівцю у професійній діяльності для підвищення кваліфікації, творчого зростання, прийняття оптимальних управлінських рішень щодо розв'язання складних питань медичного забезпечення контингенту дітей та підлітків.

Зауважимо, що документи — наукові статті, тези доповідей, дисертації, патенти на винаходи, методичні документи — є водночас і джерелами інформації, що формують інформаційні потоки, і засобами наукової комунікації. Роль цих традиційних наукових комунікацій дуже важлива в процесі поширення нових знань, їх досить високо оцінюють фахівці практичної охорони здоров'я (дані попередніх власних досліджень за темами НДР “Розробити сучасні технології передачі та використання об'єктів інноваційної діяльності в галузі охорони здоров'я дітей та підлітків”, “Розробити організаційно-методичні заходи щодо удосконалення системи використання інформаційного та інноваційного ресурсу дослідницьких робіт у галузі охорони здоров'я дітей та підлітків”).

Кожен вид наукового документа має свої властивості за семантичними ознаками і виконує певну роль у процесах створення, поширення, використання, зберігання та аналізу інформації.

Подамо основні визначення наукових документів.

Дисертація — кваліфікаційна наукова праця, виконана здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису або опублікованої монографії. Підготовлена до захисту дисертація повинна містити висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні або експериментальні результати, наукові положення, а також характеризуватися єдністю змісту і свідчити про особистий внесок здобувача в науку [4].

Автореферат дисертації — наукове видання у формі брошури, яке містить складений автором реферат проведеного ним дослідження (дисертації), що подається на здобуття наукового ступеня [5].

Звіт про науково-дослідну роботу (НДР) — сукупність документів, які містять систематизовану інформацію про виконану НДР [6].

Монографія — наукове книжкове видання повного дослідження однієї проблеми або теми, що належить одному чи декільком авторам [5].

Посібник — видання, призначене для допомоги в практичній діяльності чи опануванні навчальної дисципліни [5].

Довідник — книжкове видання, що містить упорядкований предметний матеріал, узагальнені, стислі відомості з певних галузей науки, професій тощо [5].

Підручник — книжкове видання, у якому системно викладено інформацію з певної галузі знань і яку використовують в системі освіти на різних рівнях, а також для самостійного навчання [5].

Доповідь — публічне офіційне повідомлення, засноване на застосуванні документальних даних [5].

Об'єктами патентного права є винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів та послуг. На такі об'єкти інтелектуальної власності видаються патенти.

Патент — охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і право власності на винахід (корисну модель) [7].

Об'єкти авторського права: наукові праці, збірники творів, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних), принципи виконання, відеограми, якщо вони є результатом інтелектуальної діяльності. Вони підтверджують авторськими свідоцтвами.

Нововведення — новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерцій-

ного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [7].

Методичні рекомендації та інформаційні листи як засіб наукової комунікації нині перебувають на чільному місці в системі організації інноваційної діяльності. Особливість їх у тому, що вони уможливають адресне інформування спеціалістів про новітні досягнення медичної науки з прикладної тематики. Це дає змогу забезпечити лікарів практичної охорони здоров'я інформацією про нові медичні технології діагностики, лікування, профілактики та нові форми організації управління охорони здоров'я. Інформація подається у формі повного опису технології інноваційних процесів, достатній для управлінців охорони здоров'я і застосування її лікарем [3].

Отже, виходячи з процитованого можемо сформулювати робочу гіпотезу поняття “інформаційні ресурси дослідницької роботи” та “інноваційні ресурси дослідницької роботи”. На основі тлумачення офіційних термінів “інформаційні ресурси” та “інноваційний продукт” [8] у контексті конкретних результатів науково-дослідної роботи авторами визначено такі складові інформаційного та інноваційного ресурсу дослідницької роботи (рис. 1).

Формування інформаційного та інноваційного ресурсів дослідницьких робіт складається з етапів організації, проведення досліджень, аналізу та інтерпретації отриманих результатів і втілення їх у різні види наукових документів:

- звіти про науково-дослідну роботу та дисертації;
- книжкові видання (монографії, довідники, підручники);
- статті у наукових журналах і збірниках наукових праць;
- публікації у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій;
- об'єкти інтелектуальної власності та авторського права;
- нормативно-правові документи;
- методичні рекомендації та інформаційні листи;
- доповіді на наукових форумах різного рівня.

Публікаційну активність розглядають у сучасному науковому соціумі як показник наукової діяльності. Бібліометричні показники (кількість наукових публікацій) відображають ступінь активності та продуктивності фундаментальних і прикладних досліджень, їх вклад в розвиток наукового знання [9]. Аналітична оцінка публікування є одним із найкращих способів оцінки ефективності наукових досліджень, індикації наукових розробок і базується на використанні інформаційних ресурсів [9—10].

Вважають, що стан патентування може бути одним із основних показників оцінки ефективності створення та використання науково-технічного потенціалу, його інтелектуальної частини. Дані патентної статистики широко використовують у світовій практиці як показник розвитку технічного потенціалу країни, галузей економіки, рівня наукових досліджень, оцінки стану та прогнозування розвитку техніки і технологій, виявлення пріоритетних напрямків інноваційної діяльності тощо [11].

Таким чином, наукові документи задіяно у процесах створення та використання інформаційних та інноваційних ресурсів дослідницьких робіт. Тому їх було застосовано для визначення параметрів та характе-

ристик, за якими можна здійснювати оцінку інформаційного та інноваційного ресурсу дослідницьких робіт на основі експертного опитування вчених. До групи експертів увійшли 54 провідних вчених із різних регіонів України: центрального, східного, західного, північного, південного. Опитування було здійснено за спеціально складеною анкетною, яка містила перелік видів науково-медичної та патентної інформації, що створюють дослідники за результатами НДР та ДР і яким надано відповідну оцінку і тлумачення.

За десятибальною шкалою експерти оцінили вагомість втілення наукового результату НДР та ДР у кожен складову інформаційного та інноваційного ресурсу (ІтаІР) дослідницьких робіт. За середніми оцінками та з урахуванням різноманітності думок експертів було отримано коефіцієнти значущості та вагомості кожної складової ІтаІР, які було оброблено за допомогою факторного аналізу (табл. 1).

Таблиця 1. Структура факторної моделі складових інформаційного та інноваційного ресурсу дослідницьких робіт

Фактори	Параметри	Назва виду наукової продукції (параметра)	Факторні навантаження
Фактор 1 (F1)	$x_{1,1}$	Об'єкти інтелектуальної власності (патент, АС та ін.)	0,83
	$x_{1,2}$	Пропозиції до відомчих установ	0,82
	$x_{1,3}$	Нововведення	0,77
	$x_{1,4}$	Нормативно-правові документи	0,57
Фактор 2 (F2)	$x_{2,1}$	Інформаційний лист	0,79
	$x_{2,2}$	Стандарти діагностики, лікування	0,77
	$x_{2,3}$	Методичні рекомендації	0,73
Фактор 3 (F3)	$x_{3,1}$	Довідник, покажчик	0,69
	$x_{3,2}$	Монографія	0,67
	$x_{3,3}$	Підручник, посібник	0,54
Фактор 4 (F4)	$x_{4,1}$	Стаття у закордонному науковому журналі	0,82
	$x_{4,2}$	Тези доповідей наукових форумів, що проходять за кордоном	0,78
	$x_{4,3}$	Тези доповідей наукових форумів, що проходять в Україні	0,74
	$x_{4,4}$	Автореферат дисертації	0,72
	$x_{4,5}$	Реферат звіту НДР	0,61
	$x_{4,6}$	Стаття у вітчизняному науковому журналі	0,52
Фактор 5 (F5)	$x_{5,1}$	Тематична науково-інформаційна телевізійна програма	0,93
	$x_{5,2}$	Доповідь на науковому форумі, що проводиться за кордоном	0,71
	$x_{5,3}$	Доповідь в Україні	0,65
	$x_{5,4}$	Доповідь на місцевому рівні	0,62
Фактор 6 (F6)	$x_{6,1}$	Звіт НДР	0,94
	$x_{6,2}$	ДР	0,61
Фактор 7 (F7)	$x_{7,1}$	Наукова публікація в мережі "Інтернет"	0,92

На основі факторного аналізу експертних оцінок ІтаІР дослідницьких робіт отримано сім груп видів науково-медичної та патентної інформації, які формують інформаційний та інноваційний ресурси дослідницьких робіт, і відповідають критеріям новизни практичної значущості, систематизованого висвітлення набутих знань з окремої наукової теми (професійної освіти), дифузії результатів досліджень у професійне середовище; суттєвого внеску в науку та просування у світовий простір.

Вазначене може бути теоретичним підґрунтям щодо створення моделі формування і використання інформаційних та інноваційних складових ресурсів дослідницьких робіт, структуру якої подано на рис. 2.

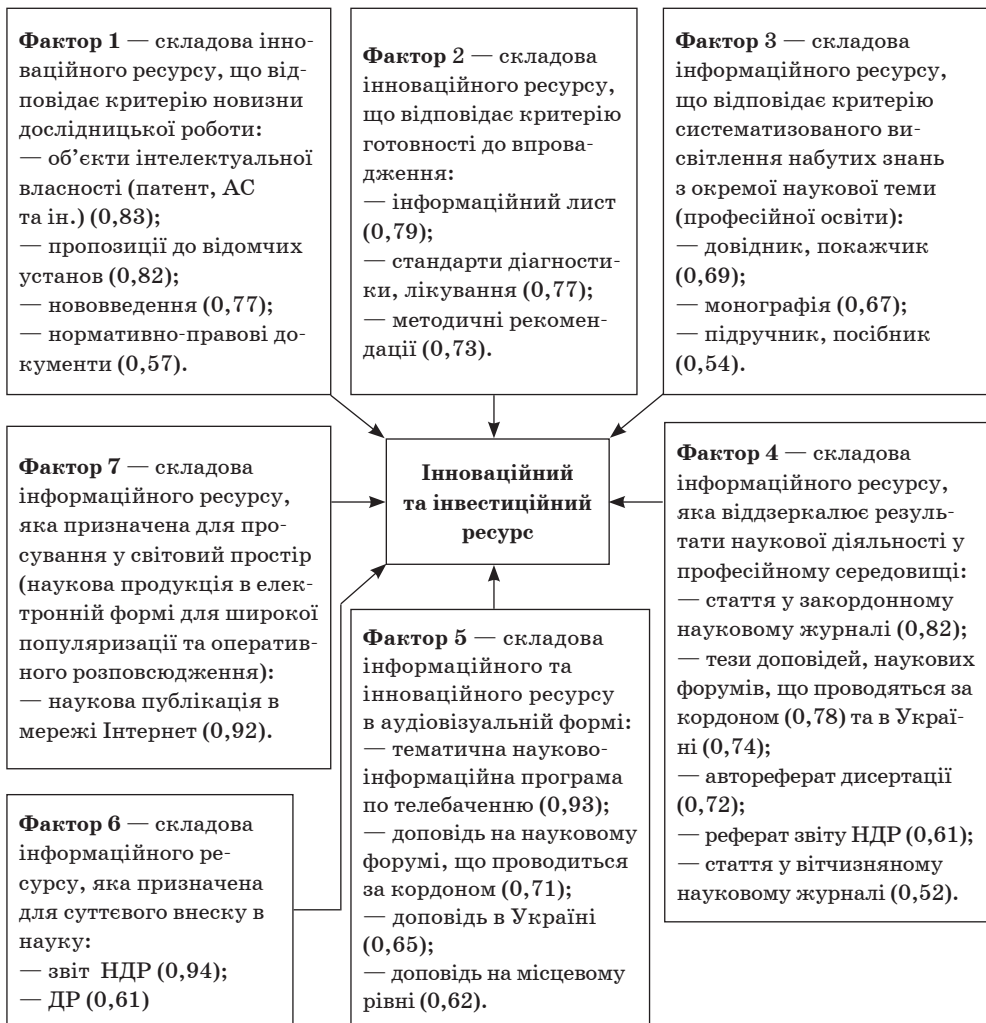

Рис. 2. Факторна модель оцінки інформаційного та інноваційного ресурсу дослідницьких робіт

Таким чином, в основу моделі оцінки інформаційного та інноваційного ресурсу (ІтаІР) дослідницьких робіт може бути покладено факторну модель складових інформаційного та інноваційного ресурсу дослідницьких робіт.

СПИСОК ВИКОРИСАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України: [постанова № 1978-XII від 13.12.1991] // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 12. — Ст. 165.
2. Методологічні аспекти оцінки якості наукового медичного документа [Текст] / А.Є. Горбань [та ін.] // Клінічна та експериментальна патологія. — 2012. — Т. XI. — № 1 (39). — С. 6—9.
3. Порядок підготовки основних засобів наукової комунікації для реалізації інноваційних технологій в медицині [Текст]: метод. реком. / Український центр наукової медичної інформації та патентно-ліцензійної роботи; уклад. А.Р. Уваренко [та ін.]. — К., 2007. — 23 с.
4. Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника: постанова № 423 від 07.03.2007 КМУ. — К., 2007.
5. ДСТУ 3017-95. Видання. Основні види. Терміни та визначення. — Введ. 1995-23-02. — К.: Держстандарт України, 1996. — 34 с.
6. Про затвердження Порядку державної реєстрації та обліку відкритих науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій: наказ № 977 від 27.10.2008 / МОН України. — К., 2009. — 36 с.
7. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України: [постанова № 3687-XI від 15.12.1993 р. із змінами, внесеними згідно з Законом № 850-IV від 22.05.2003 р.] // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № 30. — Ст. 247.
8. *Леонов В.П.* Сравнительный анализ статистических парадигм отечественных и американских публикаций по медицине и биологии методами наукометрии / В.П. Леонов // Системный анализ в медицине (САМ 2007): материалы науч. конф. — Благовещенск, 2007. — С. 26—29.
9. *Решетников В.А.* Индикаторы научно-исследовательской деятельности / В.А. Решетников, С.А. Трущелев // Журнал неврологии и психиатрии. — 2011. — № 2. — С. 76—79.
10. *Чехун В.О.* Винахідницька активність резидентів України у дзеркалі патентної статистики / В.О. Чехун // Проблеми науки. — 2012. — № 1. — С. 19—27.

Коренев Н.М., Овсянникова Л.М., Водолажский М.Л., Сидоренко Т.П., Фомина Т.В., Кошман Т.В. *Теоретическая база создания модели оценки информационного и инновационного ресурса исследовательских работ в области охраны здоровья детей и подростков.*

Определены дефиниции “информационный и инновационный ресурс” исследовательской работы, описаны его составляющие, показана структура факторной модели составляющих информационного и инновационного ресурса исследовательской работы, построенная в результате анализа оценок ведущих ученых в области охраны здоровья детей и подростков.

Ключевые слова: исследовательские работы, дети, подростки, информационные и инновационные ресурсы

Korenev M.M., Ovsyannikova L.M., Vodolazhskiy M.L., Sidorenko T.P., Fomina T.V., Koshman T.V. *Theoretical grounds of developing the model for evaluating information and innovative resources of research works in the field of childhood and adolescence health care.*

The article presents: definitions “information and innovative resources” of the research work, their components, the structure of the factor model of information and innovative resource components. The model has been developed as a result of analysis of the resource appraisal by the leading scientists in the field of childhood and adolescence health care.

Keywords: research works, children, adolescents, information and innovative resources.